

Aan:

Minister-president Rutte, minister van Algemene Zaken
Minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat
Minister Koolmees van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

In afschrift aan:

Woordvoerders Noodpakket banen en economie in de Tweede Kamer

DATUM

15 mei 2020

ONDERWERP

Oproep vanuit koplopende ondernemers: stel voorwaarden aan economische steunpakketten tijdens coronacrisis

Geachte heer Rutte, heer Wiebes en heer Koolmees,

Ons land bevindt zich in een uitzonderlijke tijd. Door het coronavirus is de maatschappij tijdelijk heel anders ingericht en hebben we een aanzienlijk deel van de economische activiteit op pauze moeten zetten om de volksgezondheid te waarborgen. Zo'n situatie hebben wij in Nederland na de Tweede Wereldoorlog niet gezien.

Nu de situatie steeds meer beheersbaar lijkt te gaan worden begint de focus langzaam te verbreden van acute gezondheidsmaatregelen naar de blik op de economische consequentie van de coronacrisis en het maatschappelijk en economisch herstel na deze periode. De weg daarnaartoe zal lang zijn, met ongetwijfeld onverwachte bochten en omwegen die we op dit moment niet voorzien. De afgelopen maanden hebben wij een overheid met lef gezien, die regie houdt en stevig doorpakt waar nodig. De snelle samenstelling van het Noodpakket banen en economie, dat loopt van maart tot en met mei dit jaar, laat dat zien.

Nu de Rijksoverheid werkt aan een volgend economisch noodpakket voor de periode vanaf juni, is er in het maatschappelijk debat steeds meer aandacht voor (rand)voorwaarden aan dit economisch herstel. Ook op Europees niveau worden op dit vlak stevige maatregelen uitgewerkt. Als beweging van ondernemers in de nieuwe economie – die klimaatneutraal, circulair en inclusief is en eerlijke ketens kent – zien wij dat andere grote crises, die op de langere termijn spelen, nog steeds actueel en urgent zijn. Dit gaat met name om klimaatverandering, de biodiversiteit en de inclusieve samenleving. Veel toonaangevende experts, zoals financiële instellingen, internationaal vermaarde economen en multilaterale organisaties, roepen op om juist nu door te pakken.¹

¹ Onder andere de Verenigde Naties, het Internationaal Energieagentschap, de Wereldbank, EU-commissaris Frans Timmermans, het Internationaal Monetair Fonds, economen Stern en Stiglitz van Oxford University.

Namens de 2000 ondernemers in ons netwerk wil ik met deze brief die oproep ondersteunen. De investeringen die we nu doen, bepalen immers voor een groot deel hoe we de samenleving de komende decennia inrichten. Het is geen keuze tussen economische steun en herstel óf verduurzaming, het moet en-en zijn. Ook dit vraagt een overheid met die hetzelfde lef toont als afgelopen tijd, want er is inherent veel onzeker. Als beweging van ondernemers in de nieuwe economie hebben wij vier concrete handreikingen geformuleerd, die richting geven in de komende periode en waarmee we toewerken naar de economie en samenleving die we met elkaar willen.

1. Stel voorwaarden aan economische steunpakketten

Ten eerste: de steun voor individuele ondernemingen – naast de generieke regelingen en steun voor het MKB – kan niet zonder voorwaarden zijn. Wij roepen u op om de ruimte die de motie-Nijboer² geeft om voorwaarden te stellen aan bedrijfsspecifieke steun te benutten als het gaat om bedrijven in de reële economie. Economische steun moet vloeien naar bedrijven die in Nederland belasting betalen, die bestuur en governance fatsoenlijk hebben ingericht en die goed werkgeverschap betrachten in deze moeilijke tijd. In de achterban van MVO Nederland zien wij voorbeelden van bedrijven die een bestaansrecht hebben in de samenleving zoals we die op termijn voor ogen hebben: in lijn met de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties en met de doelen uit het Klimaatakkoord en Grondstoffenakkoord. Met dit soort voorwaarden kan de Rijksoverheid bedrijven bovendien helpen om meer toekomstbestendig te worden in de nieuwe economie.

Het is een zoektocht hoe we dit goed kunnen doen. De afgelopen weken hebben we hier veel ideeën over langs zien komen. Wat wij hierin missen, is de notie dat we voor inkoop en aanbesteding vanuit de verschillende overheden in Nederland al voorwaarden hebben, waar je in deze periode op terug kan vallen: de criteria voor **Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI)**. De vergelijking met het inkoopbeleid ligt voor de hand: in feite geeft de Rijksoverheid geld uit aan zaken die we als samenleving willen behouden. De afgelopen maanden is dat met het generieke steunpakket en via de NOW ook gedaan. Komende tijd koopt de Rijksoverheid verder (delen van) bedrijven in. Ook als de steun een gift is, waar geen aandelen of een dergelijke constructie tegenover staat, kunnen we dit zien als inkoop. En de vergelijking met het inkoopbeleid maakt het extra logisch om met steunpakketten dezelfde criteria te hanteren. Deze zijn door de jaren heen opgesteld en dragen bij aan de beleidsdoelen die Nederland heeft. Zij gelden op productniveau, maar zijn ook bruikbaar voor de bedrijven waar wij in deze brief op doelen: steun voor individuele ondernemingen, naast de generieke regelingen en steun voor het MKB. Wij moedigen daarom aan dat er gekeken wordt hoe de MVI-criteria voor het tweede steunpakket in verschillende sectoren gebruikt kunnen worden.

² <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z05643&did=2020D11781>

In aanvulling op de denklijnen over specifieke voorwaarden die we afgelopen weken langs hebben zien komen, dragen we vanuit MVO Nederland graag de volgende ideeën aan:

- De economische steun kan (deels) een gift zijn als die gebruikt wordt voor verduurzaming;
- Het kan gaan om een (deels) renteloze lening als er langjarige ombouw nodig is;
- Er kan gewerkt worden met een hogere rente en aflossing voor bedrijven die niet meebewegen in de transitie;
- Economische steunpakketten worden niet gebruikt voor bonussen en het verrijken van (internationale) aandeelhouders. Dat kan nadrukkelijk niet de bedoeling zijn met publiek geld.
- Een belangrijk instrument voor het stimuleren van maatschappelijk verantwoord ondernemen dat de Rijksoverheid al lang inzet is de Transparantiebenchmark, die uitgevoerd wordt in opdracht van het ministerie van EZK. Ongeveer de helft van de 500 bedrijven in de onderzoeksgroep scoort steevast nul punten. Deze bedrijven weigeren structureel verantwoording af te leggen over hun handelen, en over hun impact op mens, milieu en economie. Wij zijn van mening dat dit soort 'schimmige' bedrijven geen recht hebben op onvoorwaardelijke steun door de overheid.

2. Specifieke sector: werk toe naar duurzame GWW

Ten tweede duiken we graag in één van de sectoren waarvoor MVI-criteria bestaan: de grond-, weg- en waterbouwsector (GWW). De Rijksoverheid overweegt om beoogde investeringen in de GWW en de infrastructuur naar voren te halen. Dit is wat MVO Nederland betreft een goed plan. Wij stellen voor om dit uit te breiden met de (ver)bouwopgave in de gebouwde omgeving, die hoe dan ook de komende jaren een vlucht moet nemen in het kader van het Klimaatakkoord, de woningnood en huisvestingsopgave. Bij de uitvoering hiervan moeten eisen gesteld worden aan onder andere CO₂-uitstoot, uitstoot van fijnstof, de mate van circulariteit en de gebruiksfase van het gebouw. Dit soort eisen moeten in lijn zijn met de doelen uit het Klimaatakkoord en het Grondstoffenakkoord voor 2030. We hebben de afgelopen jaren allerlei mooie resultaten gezien uit succesvolle pilots in deze sectoren, die laten zien dat de markt dit soort eisen prima aan kan. Het is tijd om deze pilots verder op te schalen. Enkele concrete mogelijkheden:

- Gebruik CO₂-arme bouwmaterialen, gespecificeerd naar de toepassing (dragende constructies hebben bijvoorbeeld andere eisen dan niet-dragende constructies). Kijk bijvoorbeeld als het gaat om CO₂-arm beton naar de mogelijkheden zoals aangegeven in het Betonakkoord.

- Bouwbedrijven hebben het afgelopen jaar forse stappen gezet richting de stikstofloze bouwplaats.³ Die is binnen handbereik. Het blijft opvallend dat dit soort innovaties in hoog tempo op de markt komen wanneer – in dit geval via een rechter – heldere spelregels geformuleerd worden. Komende tijd zou het in aanbestedingen zwaar moeten wegen en beloond moeten worden als intekenende bedrijven de stikstofuitstoot weten te beperken. Een verplichting op dit vlak behoort in een later stadium zeker tot de mogelijkheden.
- Maak circulaire ontwerp- en toepassingsprincipes expliciet en verplicht. Ook hier geldt dat de markt er al grotendeels klaar voor is. Resultaten, oplossingen en voorbeelden zijn onder andere te vinden bij het Versnellingshuis Nederland Circulair en CIRCO. Daarnaast kan bij aanleg en nieuwbouw eisen gesteld worden op het gebied van flexibiliteit/aanpasbaarheid, de- en remontabiliteit, zoals aangegeven in het Betonakkoord. Als het gaat om de transitie naar een circulaire economie, biedt een regionale aanpak gericht op het door innovatie versterken van de regionale economie extra kansen. Dit versterkt ook regionale economische structuren en bedrijvigheid.
- Hanteer bij aanbestedingen zogenaamde ‘echte prijzen’. Hierin zijn de externe effecten op mens, leefomgeving en maatschappij gemonetariseerd en meegenomen. Een goed voorbeeld is een CO₂-prijs per uitgestoten ton CO₂-uitstoot. Hierdoor worden duurzame producten en diensten op de lange termijn goedkoper. Hiervoor is het nodig om scherpe vragen te stellen. Wat mag een ton vermeden CO₂-uitstoot en/of stikstof kosten? Welke restwaarde van circulair ontworpen bouwdelen kan de prijs drukken? Hier zou veel winst zitten wanneer we komende tijd toewerken naar een duurzame GWW en plannen en investeringen naar voren halen.

3. Maak het belastingstelsel klaar voor de nieuwe economie

De economische steunpakketten moeten eraan bijdragen dat de Nederlandse economie blijft draaien. Wij denken dat een aantal andere maatregelen – zoals belastinghervormingen op de korte termijn en binnen het bestaande systeem – hieraan bij kunnen dragen. Hiermee geven we ondernemers in de nieuwe economie een steun in de rug. Voor een toekomstbestendige economie is het in de ogen van MVO Nederland zaak om in het belastingstelsel te belasten wat je niet wilt en te belonen wat je wel wilt als samenleving. In een notendop: belast wat je niet wilt meer, en wat je wel wilt minder. Ook dit raakt aan het werken met ‘echte prijzen’.

Een aantal voorstellen op dit vlak zal Europees moeten worden uitgewerkt en ingevoerd – niet alleen omdat EU-richtlijnen dit voorschrijven, maar ook om zoveel mogelijk een *level playing field* te behouden. Dat geldt bijvoorbeeld voor het voorstel voor een Carbon Border Adjustment Mechanism dat onderdeel uitmaakt van de

³ https://www.cobouw.nl/bouwbreed/nieuws/2020/01/de-stikstofvrije-bouwplaats-beloon-dat-bij-gunning-101280780?_ga=2.7116274.1396562049.1589379584-769580612.1589379584

Europese Green Deal. Hiervoor, maar ook op andere punten, helpt het om op EU-niveau toe te werken naar een Coalition of the Willing. Wij roepen het Nederlandse kabinet op om hier een voortrekkersrol in te nemen en actief te werken aan zo'n Coalition of the Willing.

Maar vanuit MVO Nederland benadrukken wij: hier hoeft niet op gewacht te worden. Nationaal kunnen we echt al stappen zetten. Twee concrete mogelijkheden hiervoor, die op de korte termijn uitvoerbaar zijn:

- Maak arbeid goedkoper door het verlagen van de werkgeverspremies.⁴ Wanneer we minder belasting op arbeid heffen en meer op milieuvervuiling, verduurzamen we de economie en stimuleren we tegelijkertijd betaald werk zonder negatieve gevolgen voor de schatkist. Dat kan door de werkgeverspremies te verlagen. De loonkosten voor werkgevers kunnen met circa 10 miljard euro omlaag, zonder dat het nettoloon van mensen daalt. Dit maakt met name de arbeidsintensieve publieke sector goedkoper, waardoor er meer mensen aan de slag kunnen in het onderwijs, zorg en politie. Precies de sectoren waarvan we de afgelopen maanden haarscherp hebben gezien hoe vitaal zij zijn.
- Verhoog de belasting op vervuiling, door breed in de economie een CO₂-heffing te hanteren en bijvoorbeeld onderscheid in belasting te maken tussen repareerbare en niet-repareerbare goederen.

4. Heb oog voor internationale handelsketens

Ten vierde maken wij ons vanuit MVO Nederland zorgen over mensenrechten en arbeidsomstandigheden in internationale ketens gedurende deze coronacrisis. In de Internationale actieagenda COVID-19 stellen VNO-NCW en MKB-Nederland dat we de herziening van het beleid rond internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) *on hold* zouden moeten zetten, omdat hier in crisistijd onvoldoende aandacht voor is bij bedrijven. Dat terwijl de coronacrisis juist laat zien dat onze huidige economie onlosmakelijk verbonden is met vervuiling van de aarde en mensen over de hele wereld in zeer kwetsbare posities brengt. Het coronavirus ontstond aan de andere kant van de aarde, maar we zijn allemaal verbonden. Nederland is een open economie. Het is in ons eigen belang dat er overal op aarde duurzaam en toekomstbestendig gewerkt wordt. Onlangs deden we op dit vlak vijf aanbevelingen aan minister Kaag voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, waar ik u graag naar verwijfs.⁵

⁴ <https://www.trouw.nl/opinie/verlaag-werkgeverspremies-zodat-personeel-goedkoper-wordt~b96dbf39/>

⁵ https://www.mvonederland.nl/wp-content/uploads/2020/05/200504_Brief-MVO-Nederland_Both-ENDS_aan_Minister-Kaag_final.pdf

Tot slot

Veel is onzeker. En we kunnen komende tijd niet alle belangen dienen. Maar het algemeen belang moet ten alle tijden voorop staan. En regeren is vooruitzien. Dus maatregelen die zich niet direct terugverdienen, maar wel bijdragen aan een toekomstbestendige economie en samenleving hebben de voorkeur boven *quick wins*. Vanuit MVO Nederland denken we graag komende tijd met u mee over de uitwerking van de vier punten in deze brief, samen met de ondernemers in ons netwerk.

Met vriendelijke groet,

Michel Schuurman

Directeur Economie & Politiek